

DE ZIN VAN MUZIEK IN HET LEVEN

- a. Muziek bij de arbeid, de dans, enz.
- b. Muziek bij de eredienst
- c. Muziek als ontspanning (divertiment)
- d. Muziek als geestelijke bagage

Een spreekbeurt houden over de zin van muziek in het leven is een moeilijke maar ook een boeiende opgave. De moeilijkheid heb ik mijzelf aangedaan daar ik op een verzoek om op deze werkweek een praatje over muziek te houden het onderwerp zelf koos. Of het praatje ook boeiend zal zijn kan ik alleen maar hopen.

Zonder af te dalen in historische voorbeelden kan gesteld worden dat muziek, in welke vorm dan ook, het menselijk bestaan altijd begeleid heeft. Dit stellende wordt dan aangenomen dat iedere mens op een of andere wijze muzikaal is, d.w.z. gevoelig voor de mysterieuze taal van tonen en samenklanken. Misschien gaat de stelling in zijn algemeenheid niet voor 100% op, maar toch minstens wel voor 95%. Slechts een zeer gering percentage mensen is namelijk ongevoelig voor of geïrriteerd door muziek. Het overgrote deel van de menselijke individuen begroet muziek als een minder of meer belangrijk begeleidingsverschijnsel van het leven. De intensiteit waarmee muziek ondergaan wordt loopt uit de aard van de zaak nogal uiteen. De één zal zich volkomen tevreden voelen bij een sporadisch passief beluisteren van muziek via radio, grammofoon of een concert in natura. Een ander zal zelf willen spelen of zingen. Opvoeding, milieu en allerlei andere min of meer toevallige sociale omstandigheden spelen hierbij een vrij belangrijke rol. Het passieve beluisteren van muziek is in de laatste decennia aanzienlijk bevorderd door radio en televisie. Over de talrijke zowel gunstige als ongunstige factoren hiervan kom ik straks nog te spreken.

In het kort hoop ik eerst aan te tonen dat muziek bij de arbeid en de dans, dat muziek bij de Eredienst in de ware betekenis van het woord 'zinnol' is, om dan wat uitvoeriger stil te staan bij de muziek als ontspanningselement en de muziek als geestelijke bagage.

Veilig kan aangenomen worden dat vanaf Adam en Eva de mens bij vreugde of verdriet, of zomaar als uitlaat voor het wonderlijke feit van zijn bestaan, gezongen heeft. Het ligt voor de hand dat de ordening van dat zingen en de begeleiding ervan op instrumenten een lange weg doorlopen heeft. Over de historische ontwikkeling daarvan zal ik het beslist niet hebben. Evenmin zal ik spreken over oervormen en afleidingen van de muziek die diende om de DANS te ondersteunen. Zeker is het dat de dans, zowel de volksdans als de kunstdans, de muziek nodig heeft als ondersteuning. In tegenstelling tot het zingen uit vreugde of verdriet zomaar heeft de muziek bij de dans een functionele betekenis. Dat wil zeggen: dans zonder muziek is bijna niet denkbaar, de muziek heeft bij de dans een bepaalde, in wezen dienende functie.

Bij de ARBEID kan muziek een dienende taak hebben, dus functioneel zijn. Daarbij bedoel ik dan niet dat bijvoorbeeld een schoenmaker tijdens zijn werk het hoogste lied uitzingt, of de zogenaamde 'arbeidsvitaminen' van de radio, maar muziek die gezongen of gespeeld wordt om gezamenlijke arbeid gelijk te doen verlopen, bijvoorbeeld het trekken van voorwerpen met mankracht.

Ook bij de EREDIENST heeft de muziek een grotendeels functionele betekenis gekregen, al liggen de normen hier wel anders dan bij de dans en de arbeid. Bij de Eredienst, van welke richting dan ook, wenst de mens ter opluistering van de godsdienstige handelingen, van wat hij bezit het beste te geven. Ontdekt hebbende dat muziek naast andere uitingen of voortbrengselen van kunst stellig tot

het beste behoort, schakelde hij dan ook de muziek in bij de godsdienstige handelingen. Tijdelijke excessen als de uitbanning van orgels, schilderijen, enz. in fanatieke tijden (denk slechts aan de Beeldenstorm) doen aan de algemeenheid van de stelling niets af. De aard van muziek bij de Eredienst is vanzelfsprekend een andere dan die bij de dans, de arbeid, enz.

De enkele voorbeelden die ik aan het verschijnsel muziek op diverse levensterreinen gewijd heb zullen, hoop ik, duidelijk gemaakt hebben, dat de muziek daar, functioneel of niet, in de ware betekenis van het woord 'zinvol' is.

Vóór het eigenlijke onderwerp van mijn praatje, namelijk de zin van muziek in het leven als ontspanning en vooral als geestelijke bagage, ter sprake zal komen, is het noodzakelijk eerst een hardnekkig misverstand uit de weg te ruimen, het misverstand namelijk dat er zogenaamde 'zware' en zogenaamde 'lichte' muziek zou bestaan. Men bedoelt dan met 'zware' muziek symfonieën, kamermuziek, opera's, oratoria, enz. en met 'lichte' muziek operettes, revues, cabaret, kortom alles wat onder de noemer 'amusementsmuziek' valt. Veel beter is het een onderscheid te maken tussen goede en slechte muziek, en dit in alle, ik herhaal in alle genres. Maatstaf gevend in alle soorten muziek is de kwaliteit ervan, de bekwaamheid en kundigheid gepaard aan de inspiratie waarmee die muziek gecomponeerd werd. Zo goed als bijvoorbeeld *Othello* van Verdi op het gebied van de opera, een *Mis* van Palestrina op het gebied van de kerkmuziek meesterwerken zijn, zo zijn ook zowel het *Moulin Rouge*-chanson van Auric als de meeste liedjes van Louis Davids op hun eigen gebied meesterwerken. Om slechts een paar voorbeelden van zeer uiteenlopende genres te noemen. Misschien hebben jullie gevreesd dat mijn praatje een pleidooi zou zijn voor de zogenaamde 'zware' muziek met een lange baard, dat ik met afschuw spreken zou over amusementsmuziek en daaraan verwante genres. Laat ik die vrees wegnemen door nadrukkelijk te zeggen dat naar mijn diepste overtuiging die muziek de beste is, die het vermogen bezit om de passief luisterende of de actief spelende dan wel zingende mens een bevrijding schenkende ontspanning te bezorgen. Aangezien geen twee mensen hetzelfde zijn zal ook het genre muziek, waarbij hij de bedoelde ontspanning zoekt, nogal uiteenlopen. Dat daarbij van de toehoorder of beoefenaar enige en soms zelfs veel geestelijke inspanning gevraagd wordt is een geheel andere, en jammer genoeg, tegenwoordig te veel verwaarloosde aangelegenheid. Om te bewijzen dat symfonieën, die toch veelal gerekend worden tot de 'zware' muziek, in wezen tot de verpozings-, dus amusementsmuziek behoren volstaat het geval Haydn [*Esterhazy-vorstenhoven – Abschiedssymfonie – Paukenslagsymfonie, enz.*].

Het is stellig waar dat vroeger dit soort amusementsmuziek gereserveerd was voor een geselecteerde groep mensen, voor degenen die tot de elite behoorden. De democratisering van de wereld heeft langzamerhand ook degenen die niet tot de elite behoren in de gelegenheid gesteld kennis te nemen van meer verfijnde uitingen van de muziekkunst (volksconcerten, goedkope operavoorstellingen, enz.). De uitvinding en perfectionering van de radio, de grammofoon, televisie en bandrecorder heeft echter een ware stortvloed, juist nog: een ware zondvloed van muziek op de mensheid losgelaten. Ik behoef niet uiteen te zetten dat via radio, televisie, enz. à raison van betrekkelijk weinig geld eenieder bij wijze van spreken de gehele wereldliteratuur aan muziek in huis heeft. Weliswaar is een grammofoon- of radioweergave van een muzikale compositie een soort ingeblikt surrogaat van de levende uitvoering, maar de mogelijkheden en kennisname zijn oneindig veel groter dan vroeger.

Helaas heeft ook deze blinkende medaille een zeer zwarte keerzijde. Want van de mogelijkheid om uit de veelheid te selecteren – men hoeft de knop slechts wat om te draaien – wordt zacht gezegd

nogal misbruik gemaakt. Op zichzelf is het misbruik in de selectie, d.w.z. het verkeerde kiezen, nog wel te begrijpen. In ieder geval kan men het niemand kwalijk nemen dat hij kiest wat hem op dat moment het meest zint. Veel erger is het dat de markt, de handel, de zucht tot geld verdienen, zich meester gemaakt heeft van de grammofoonindustrie, en tot op zekere hoogte ook van de radio. Men brengt niet wat goed is, men brengt datgene waaraan te verdienen valt. Men heeft een kostbaar cultuurgoed verlaagd tot een marktobject, tot handelswaar. Men heeft op een gebied waar dit zeker niet het geval mocht zijn als devies gekozen: "de klant is koning." Het gevolg is noodzakelijkerwijs geworden dat de kitsch, de smakeloosheid, de vulgariteit de reële beheersers geworden zijn van de 'markt'. Ten aanzien van de gebruikers, de radioluisteraars, de kopers van grammofoonplaten kan men het verwijt formuleren dat men nogal kritiekloos luistert of koopt. Bij de aankoop van levensmiddelen en kledij gaan de meeste mensen heel wat selectiever en kritischer te werk dan bij de aankoop van grammofoonplaten of het luisteren naar muziek en kijken naar de televisie. Het misverstand schuilt hier, geloof ik, in het feit dat men via radio of televisie de muziek, enz. zo goed als voor niets krijgen kan, dus: nemen wat je krijgen kunt. Ik heb al uiteengezet dat de verantwoording voor de ontstellende wansmaak die er op het muziekterrein heerst, veel zwaarder weegt op de schouders van hen die de grammofoonindustrie en radio beheersen.

Zeer goed realiseer ik mij dat wat ik hier in een paar alinea's aan de kaak gesteld heb een veel te ingewikkeld complex is om in een handomdraai op te lossen. Zelfs goed georganiseerde acties, als een soort kruistochten tegen de wansmaak, zouden slechts het effect hebben van snel verdampende druppels op een gloeiende plaat.

Veel positiever lijkt het mij jullie enig begrip bij te brengen van de verantwoording die ieder van jullie draagt ten aanzien van het massaconsumptiemiddel dat muziek helaas geworden is. Een klein alledaags voorbeeld kan wellicht verduidelijken wat ik bedoel. In bijna iedere straat of wijk is wel een bakkerswinkel te vinden. Aannemend dat je de middelen zou bezitten om daar naar hartenlust lekkernijen te kopen, dan zal je gezonde verstand je er toch van weerhouden om maar ad infinitum te kopen en te snoepen. Met andere woorden, op een zuiver materieel terrein is iedereen in meer of mindere mate nogal kritisch. Op een veel belangrijker, namelijk geestelijk terrein, het terrein van de muziekconsumptie, zijn de meeste mensen doodeenvoudig kritiekloos. Men accepteert, men aanvaardt, dikwijls zelfs zonder de moeite te doen om te luisteren, alles wat uit het muziekkraantje van de radio lekt.

Ik zou een hartstochtelijk beroep op jullie willen doen om muziek, van welk genre dan ook, niet klakkeloos en kritiekloos te ondergaan, om de radio niet als geluidsdecor te gebruiken, om niet de grammofoonplaten te kopen die juist in de mode zijn, kortom, om naar de mate van je gevoeligheid voor muziek, de muziek, de vervoerende muziek als een geestelijke bagage met je mee te dragen, een geestelijke bagage waar je echt wel wat inspanning voor over mag hebben.

Om een discussie uit te lokken zal ik tenslotte enkele stellingen, misschien wat uitdagend, op tafel gooien. Hier komen ze.

Algemeen

1. Ondanks de huidige kritische geest ondergaat de mens de veelal slechte muziek bijna kritiekloos.
2. Volg niet de weg van de geringste weerstand.
3. Volg dus ook niet de krankzinnige massahysterie bij jazzidolen (Beatles en jazzmusici)
4. Heb dus ook geen mateloze en dus nogal domme hysterische bewondering voor eendagsvliegen.
5. De mens behoort bezit te nemen van muziek. Radio en grammofoon hebben ervoor gezorgd dat de veelal slechte muziek bezit van de mens genomen heeft.

Radio

1. Radioleiders geven te gemakkelijk toe, althans gemakkelijker dan nodig zou zijn, aan wat de communis opinio vraagt.
2. Radio is bij velen een geluidsdecor geworden.
3. Het gemak van het naar radiomuziek luisteren heeft de mensen verleerd zich in te spannen bij het muziek beluisteren.
4. Misbruik de draagbare radio's niet.
5. Laat de radio niet aanstaan tijdens bezoek of gesprekken.

Grammofoon

1. Grammofoonindustrie brengt jammer genoeg uit geldzucht en modeoverwegingen té veel Beatles en té veel Grönlohs.
2. De mogelijkheid tot grammofoonopnamen van goede muziek komt pas aan de beurt als er genoeg verdiend is aan de Beatles, de Grönlohs, enz.
3. Koop, als je daartoe de kans krijgt, gerust de platen van je idool, maar wees kritisch en volg niet de net heersende mode.

Slotstellingen

1. Bekijk muziek mijnentwege als versiersel van het leven maar besteed er dan ook aandacht aan.
2. Waardeer de stilte of, met andere woorden, wees niet te bang voor de stilte.
3. Originaliteit à tout prix is absurd.